

Milí čitatelia,

stáva sa už tradíciou redakcie časopisu Filozofia, že niektoré z jej čísel sú zamerané monotematicky. K doterajším témam pribúda týmto číslom ďalšia - židovská filozofia. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že židovská filozofia je filozofickou reflexiou Židov rozmyšľajúcich o svojom židovstve. Je to sebareflexia orientovaná na dôležité zdroje židovstva. Tie sú náboženské, čo viedlo celkom prirodzene k filozofickej interpretácii židovskej náboženskej tradície a k uplatňovaniu filozofickej špekulácie v tvorbe židovských mysliteľov od stredoveku až po súčasnosť. Jej historický vývoj sa stal predmetom židovskej filozofie ako disciplíny, ktorej tradícia sa datuje len od 19. storočia. Vznikla v súvislosti s procesom emancipácie Židov v Európe v 19. storočí, s ich snahou presadiť vlastnú identitu v kontexte kultúry 19. storočia. Občas sa v literatúre dokonca konštatuje, že židovskú filozofiu ako akademickú disciplínu vynali až jej historici v 19. storočí.

Ani v 20. storočí neutíchli diskusie na tému, čo je židovská filozofia. Možno ich nájsť v klasických publikáciách o dejinách židovskej filozofie, akými sú napríklad *A History of Medieval Jewish Philosophy (Dejiny stredovekej židovskej filozofie)* od Isaaca Husika, ktorá vyšla v r. 1916 v New Yorku, alebo klasické dielo J. Guttmanna *Die Philosophie des Judentums (Filozofia židovstva)*, ktorej prvé vydanie vyšlo v r. 1933, ale aj v práci *History of Jewish Philosophy (Dejiny židovskej filozofie)*, vydané v New Yorku a v Londýne v r. 1997. Diskutovalo sa predovšetkým o dvoch otázkach: 1. Ako môže byť pojem skutočne filozofický a zároveň vo svojej podstate židovský? 2. Ako môže byť univerzálna podstata filozofických úvah v súlade s partikularistickou podstatou judaizmu? Neutíchajúce diskusie o týchto otázkach, snaha nájsť jednoznačnú a všeobecne prijateľnú odpoveď naznačujú existenciu zásadného problému, ktorým je podľa nás skutočnosť, že židovské náboženské myslenie sa približne do 19. storočia nerozvíjalo ako zámerne filozofické. Tam, kde bol tento zámer evidentný, vzniká zasa problém so zaradením daného mysliteľa jednoznačne do dejín židovského myslenia. Týka sa to napríklad Filóna Alexandrijského, Barucha Spinozu i Emmanuela Lévinasa. Ich význam pre nežidovské myslenie, pre univerzálnu filozofiu je nespochybniteľný. Keď si však pripomenieme, že spoločným menovateľom tém, o ktorých písali židovskí myslitelia v minulosti i v súčasnosti, bola židovská náboženská tradícia, môžeme konštatovať, že ich špekulatívna činnosť bola totožná s ich pokusmi interpretovať vlastnú náboženskú tradíciu po novom, niekedy i filozoficky. Nie je to možno práve najexaktnejšia charakteristika toho, čo sa dialo v židovskom myslení v stredoveku, ale dobre vystihuje zmeny v interpretácii náboženskej tradície v diele Saadiu Gaona i Mosesa Maimonidesa. Obaja sa úspešne pokúsili vo svojom diele prispieť k novému porozumeniu náboženskej tradície, pričom racionálnu špekuláciu nezavrhovali ako jednoznačnú cestu ku kacírstvu. Vytvorili tým podmienky pre rozvoj istého štýlu myslenia v židovstve, ktorý sa dnes označuje ako racionalistická teológia (a v prípade Maimonidesa už aj filozofia).

Prikláňame sa k názoru, že odpovedať na otázku, v čom spočíva podstata židovskej filozofie, možno až po analýze textov a hlavných myšlienok židovských mysliteľov

v kontexte židovskej náboženskej tradície. Aj keď v slovnom spojení "židovská filozofia" je "židovská" len prívlastkom, pre jej pochopenie ako židovskej je tento prívlastok podstatný.

Bez prehánania možno konštatovať, že porozumenie a interpretácia židovskej náboženskej tradície sa stali prostriedkom špekulácie o univerzálnych filozofických problémoch. Židia tieto problémy dobre poznali už v staroveku. Vplyv univerzálnej, nežidovskej, filozofie Platóna a Aristotela sa prejavil i v stredoveku, neskôr v 18. storočí to bol vplyv I. Kanta a nemeckej klasickej filozofie, v 19. storočí vplývalo na ňu novokantovstvo a v 20. storočí zasa existencializmus. Dôležitou skutočnosťou je aj všeobecný kultúrny vplyv prostredia, v ktorom Židia žili. Kým západoeurópsky stredovek sa prevažne považuje za "obdobie temna", neplatí to o židovskom myslení v stredoveku, ktoré v prostredí prekvitajúcej arabskej kultúry dostávalo veľa impulzov pre vlastný rozvoj. Vpád osvietenstva a emancipácia Židov, prebiehajúca približne od konca 18. a v 19. storočí, viedli k vzniku novej situácie v duchovnom živote Židov. Dovtedy jednotný, ucelený duchovný život, pevne spätý so židovským náboženstvom, sa rozpadol na - zjednodušene povedané - dva relatívne samostatné celky: jeden bol naďalej pevne spojený so židovským náboženstvom a druhý sa spojil s európskou kultúrou. Práve z tohto druhého kultúrneho spojenia vznikla židovská filozofia 19. a 20. storočia. Je taká bohatá, ju nemožno obsiahnuť v jednom čísle časopisu. Predsa sa však chceme pokúsiť aspoň čiastočne zaplniť na Slovensku medzeru v štúdiu židovskej filozofie.

Mária Mičaninová